

PAPER DETAILS

TITLE: BULGARISTAN YAZARI USIN KERIM'IN YASAMI VE RENKLI SIIR DÜNYASI

AUTHORS: Emin ATASOY,Elif ALKAR

PAGES: 319-348

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1829693>

BULGARİSTAN YAZARI USİN KERİM'İN YAŞAMI VE RENKLİ ŞİİR DÜNYASI

Emin ATASOY¹
Elif ALKAR²

Öz: Sosyalist sisteme, etnik köklerine ve yaşadığı yöreye bağlılık, vatanseverlik, hümanizm, insan ve doğa sevgisi, Balkan ve Rodop Dağları özlemi, aşk ve dostluk, baba ve anne sevgisi, Usin Kerim'in yarattığı eserleri en iyi özetleyen tanımlamalardır. Sıra dışı ve romantik bir şair olarak Kerim, toplumu detaylı ve tarafsız olarak irdeleyebilen, yetenekli bir gözlemcidir; eskimiş gelenek-göreneklere isyan edecek kadar özgürlüğüne düşkün bir realisttir, sıradan insanların yaşam hikâyelerini ustalıkla tasvir eden bir sanatçıdır. Kerim'in oldukça zengin ve renkli şiir dünyasında bir yandan kişisel dramlar ve toplumsal sarsıntılar, diğer yandan da unutulmayan dostluklar ve derin aşklar ele alınmaktadır. Benzer biçimde onun eserlerinde, bir yandan göç, kaçış, hüznün ve trajedi, diğer yandan özlem, kavuşma, empati ve sevgi konu edilir. Şiirlerini bir toplum mühendisi duyarlılığı ve usta bir psikolog titizliğiyle kaleme alan Kerim; köylülerin, işçilerin, azınlıkların ve sıradan insanların yaşam hikâyelerini büyük bir ustalıkla okuyucularına yansıtabilmektedir. Bu çalışmada ünlü Bulgaristan şairi Usin Kerim'in renkli yaşamı, şair ustalığı ve eserleri tartışılmaya açılmıştır. Türk okuyucuları Çingene kökenli bu yazarı pek bilmediklerinden dolayı yaşam serüvenini, kişiliğini ve edebiyat başarılarını bir makalede irdelemenin faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu araştırmanın, ülkemizde Bulgaristan edebiyatı ve şiiri alanında önemli bir yayın boşluğunu doldurması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Usin Kerim, Bulgaristan Edebiyatı, Göçebe Çingeneler, Şiir.

¹ Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, eatasoy@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6073-6461.

² Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, elifalkar@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5048-6470.

THE LIFE OF BULGARIAN AUTHOR USIN KERIM AND HIS COLORFUL WORLD OF POETRY

Abstract: Devotion to the socialist system, patriotism and humanism, loyalty to his ethnic roots and the region he lives in, love of people and nature, the Balkan and Rhodope Mountains, love and friendship, love for the father and mother are the words that best summarize Usin Kerim's works and his short life. As an extraordinary and romantic poet, Kerim is a talented observer who can examine the society in detail and impartially, a humanist who is fond enough of freedom to rebel against obsolete traditions; he is an artist who skillfully depicts the life stories of ordinary people. In Kerim's very rich and colorful world of poetry, personal dramas and social traumas on the one hand, and unforgettable friendships and deep love on the other hand are tackled. Similarly, on the one hand migration, escape, sadness and tragedy, on the other hand longing, reunion, empathy and love are handled. Kerim, who wrote his poems with the sensitivity of a social engineer and the meticulousness of a master psychologist, is able to reflect the life stories of peasants, workers, minorities and ordinary people to his readers with great skill. In this study, the colorful life, poems and works of the famous Bulgarian poet Usin Kerim are discussed. Since Turkish readers do not know much about this author of Gypsy origin, it is thought that it would be useful to examine his life adventure, personality and literary achievements in an article. This research aims to fill an important publication gap in our country in the field of Bulgarian literature and Bulgarian poetry in particular.

Key Words: Usin Kerim, Bulgarian Literature, Nomad Gypsies, Poetry.

1. Sıradan Bir İnsan: Usin Kerim

Ünlü Bulgaristan şairi Usin Kerim, 26 Temmuz 1928 tarihinde Teteven kasabasında doğmuştur.³ Tam adı, Hüseyin Kerim Hüseyinov Mahmudov Bosilkov olsa da tüm Bulgaristan ve şiir sevdalıları onu Usin Kerim⁴ olarak bilmektedir. Loveç (Lofça) Oblast (İl) sınırları içinde yer alan Teteven,

³ Teteven kenti ile ilgili bakınız:

<https://www.teteven.bg/> (02.05.2021)

<http://bg.guide-bulgaria.com/nw/lovech/teteven/teteven?t=locations> (05.05.2021)

<https://pochivka.bg/teteven-zabelezhitelnosti-g67> (22.05.2021)

<https://bgglobe.net/> (18.04.2021).

⁴ Aslında Usin Kerim yazarın resmi adı ve soyadı olmayıp, Hüseyin Kerim Hüseyinov Mahmudov Bosilkov'ın takma adıdır. Daha sonra zorla Bulgarca ad ve soyadı verilmiş ve Asen Kirilov Asenov adını almıştır. Yaşamı boyunca 3 farklı adı olan Bulgaristan'ın nadir yazarlarından biridir.

bugün 10000 nüfuslu küçük bir şehir olup Kuzey Bulgaristan'ın en önemli ve popüler turizm merkezlerinden biridir. Usin Kerim dünyaya geldiği tarihte, Teteven küçük ve az gelişmiş bir kasabadır. Balkan Dağlarının kuzey eteklerinde ve Vit Irmağı Vadisinde yer alan kasaba bugün, Bulgaristan'ın en güzel dağ kasabalarından ve turistler tarafından en çok ziyaret edilen turizm merkezlerinden biri haline gelmiştir. XXI. yüzyılda, Teteven yöresinin en çok ziyaret edilen turistik mekânları arasında şunlar yer almaktadır: Teteven Tarih Müzesi, Sieva Dupka Mağarası, Ostriç Zirvesi, Skoka Şelalesi, Aziz İliya Teteven Manastırı, Çerven Zirvesi, Morovitsa Mağarası, Petrahilya Zirvesi, Hadji İvan Müzesi, Ruşova Mağarası, Bobevska Kışta, Glojen Manastırı, Rbaritsa kasabası, Koznitsa Şelalesi, "Boatin" ve "Kozya Stena" doğa koruma alanları.⁵

Annesi, Usin Kerim'i dünyaya getirirken hayatını kaybettiğinden Usin, hiçbir zaman annesini görememiştir. Çocukluğunda annesiz yetişen yazar, gençlik ve olgunluk döneminde de yalnız ve mutsuzdur. Belki bu nedenle sevgi hasreti ve anne özlemi yazarın birçok şiirinde hissedilmektedir. Usin Kerim'in kendi sözleriyle o dönemdeki yaşam hikâyesini Svetozar Kazandjiev şöyle aktarmıştır:

"Doğduğumda, sıcak bir yaz mevsimiymiş. Bizim Çingene aileler, Balkan Dağlarındaki bir başka iş ve ekmek arayışından Teteven'e umutsuzca dönüyorlarmış. Vit Irmağının kıyısındaki at arabalarının tekerlek sesleri duyulurmuş uzaklardan. Topal atlar etrafta dolaşmış ve cılız çocuklar çimenlerde koştururmuş. At arabalarının oluşturdıkları uzun sıranın en sonunda, samanla kaplı küçük bir arabada annem doğum sancıları ile kıvranıyormuş. Büyükannem alışılmadık dualar fısıldayıp annemi kurtarmaya çalışıyormuş. Doğa bana hayat verirken en kıymetli varlığımı benden alıp götürmüştü. Babam, sigarasını tüttürüp beni büyükannem Djina'nın kucağında beklerken, annem ansızın ölmüştü. Ölüm, kalbimde derin bir yara bıraktı ve bu acı hayatım boyunca beni hep takip etti. Kendimi bildim bileli ölen annemin mezarını arıyorum ama bir türlü bulamıyorum. Onun dünyaya geldiği toprağı kucaklamak, ondan bir annelik öğüdü duymak, tanrıya bir dua göndermek istiyorum ama her şey boşuna. Aslında tüm bunlar, ona olan sevgimi ve bağlılığımı daha da güçlendiriyor. Hem çocukluk ve gençlik yıllarımda, hem daha sonraki

⁵ Teteven kentinin turizm potansiyeli ile ilgili bakınız:

<https://www.nasamnatam.com/grad/Teteven.html> (01.05.2021)

<https://www.bulgarianproperties.bg/bulgaria/teteven.html> (18.04.2021)

<https://www.teteven.bg/> (02.05.2021).

askerlik, işçilik ve yazarlık yıllarımda, güzellik hayallerimde annemin imajından daha güzel bir şey olmadığını düşündüm hep. Onu hiçbir zaman görmedim ama o benim kanımda dolaşıp vücudumda akıyor. Sık sık kendime soruyorum; Hayatta olsaydı, onu bu kadar çok sever miydim acaba?”⁶

Usin Kerim'in anlattığı bu hüznü hikâye bir biyografik romandan daha etkileyicidir. Zorlu bir çocukluk dönemi, sevgisiz ve annesiz sefil bir hayat, yoksul Çingeneler arasında hayata tutunmaya çalışan cılız bir çocuk... Bu sefalet, yoksulluk, yalnızlık ve kader onun şiir dünyasına ve edebi yazılarına da yansımıştır.

Yoksul bir Çingene ailesinde yetiştiği için Usin Kerim, hayatı boyunca çalışmak ve para kazanmak zorunda kalmıştır. Babası Kerim Kojev, kereste üretim merkezinde çalışan fakir bir işçidir ama oğlunun üzerinde titrerdi. Bu yüzden olsa gerek baba sevgisi ve hayranlığı Kerim'in birçok şiirinde açıkça hissedilmektedir. Ayrıca aile ve etnik köken bağlılığı, onun yaratıcılığında önemli bir yer tutmaktadır. Bulgaristan'daki tüm öteki Çingene çocukları gibi, Kerim de zaman zaman dışlanmalara ve aşağılanmalara maruz kalmış, hatta birçok kez Bulgar çocuklar tarafından şiddet görmüştür. Ünlü Bulgar edebiyat uzmanı Svetozar Kazandjiev, Usin'in çocukluk hayatından duygu dolu bir kesit vermiştir:

“Romantik çocuk, sıklıkla eve yara bere ve kan içinde gelir. Bazen kaşı bazen kafası yarılmış biçimde. Hıçkırığa hıçkırığa ağlayarak yaşlı dedesine Bulgar çocuklarının neden ona kötü davrandıklarını ve saldırdıklarını sorar. Bulgar çocuklarının onu döverken alay edencesine neden şu tekerlemeyi söylediklerini merak eder: Usin Çingene'dir. Usin Çingene'dir. Tsinga-Minga. Tsinga-Minga.”⁷

Bu trajikomik tekerlemeler, azınlık ötekileştirmeleri, etnik dışlamalar hayatı boyunca Usin'de derin izler bırakmıştır. Küçük Usin'in çocukluk döneminde, hangi ikilemleri ve zorbalıkları yaşadığını, hangi acılarla ve hangi utanç durumlarla yüzleştiğini biz sadece tahmin edebiliriz. Ancak olgunluk ve yazarlık döneminde, diğer Bulgaristan vatandaşları ile eşit bir birey olduğunu kanıtlamak istediğini ve bu isteğini şiirlerinde adeta haykırdığını gördüğümüze göre “büyük” Usin'in de çocukluk yaşantılarından ve etnik ötekileştirme travmalarından kurtulamadığını söyleyebiliriz. “Usin Çingene'dir. Usin Çingene'dir. Tsinga-Minga. Tsinga-Minga.” tekerlemesi mezara kadar Usin'in peşinden gelecektir. Evlenirken

⁶ <https://literaturesviat.com/?p=164900> (15.04.2021).

⁷ <https://literaturesviat.com/?p=164900> (15.04.2021).

de kitap yayımlarken de aşk peşinde koşarken de ünlü bir yazar olarak hayranlarına imza atarken de aslında Usin, ikinci sınıf bir insan olmadığını kanıtlamaya çalışacaktır. Fakir, ezik ve mutsuz Çingene Usin. Şarap içmeyi ve eğlenmeyi seven, gezmek ve yeni yerler keşfetmekten hoşlanan, güzel kadınlara hayran, alçakgönüllü ve sevecen bir Çingene Usin. Onun bu doğallığı ve şaşırtıcı içtenliği şiirlerine de damgasını vurmuştur.

1946 yılında Teteven Lisesi'nden mezun olan Kerim, 1948 yılında sosyalist çalışma kamplarında ilk şiirlerini yazmaya başlar. 1949 yılında Svoge kasabasında "Genç Yazarlar ve Şairler" kursunu başarıyla bitirir. 1949-1951 yılında Teteven Dağları'nda keresteci ve ormancı olarak çalışır. 1954 – 1956 döneminde genç şair Sliven ve Yanbol yörelerinin taş ocaklarında ve maden havzalarında madenci olarak çalışır.⁸ Sosyalist dönemdeki tüm yoksul Çingeneler gibi Usin Kerim'de hayatını ter dökerek, Komünist parti liderlerine itaat ederek ve sosyalist vatana hizmet ederek kazanmak zorunda kalmıştır. 1955 yılından itibaren "Oteçestven Front" (Vatan Cephesi) gazetesinde Sliven ve Yanbol vilayet muhabiri (okrijen korespondent) olarak göreve başlaması Kerim'in hayatında dönüm noktasıdır.⁹

Çingene kökenli bir yazarın Bulgar elit yazar çevrelerine girmesi ve daha da önemlisi alkışlanması, birçok kişide şok etkisi yaratmıştır. 1955 yılında yayımlanan "Çingene Çadırından Şarkılar" (Bulgarca: Pesni ot Katuna - Песни от катунa) Bulgar edebiyat çevrelerinde adeta bomba etkisi yaratmıştır. Ünlü yazar Boris Delçev'in sözleri durumu gayet güzel açıklamaktadır: "Göçebe topluluğundan bir şair girdi Bulgaristan yazar çevrelerine hem de Çingene kökenli bir yazar"¹⁰.

Usin Kerim'in yeni popüler olmaya başladığı gençlik yıllarını Svetozar Kazandjiev kendine has dilleyle şöyle anlatmaktadır:

"Onun gururlu dik duruşu, perçemli ve gür simsiyah saçları benim hafızamdan asla silinmeyecektir. Balkan Dağlarının yamaçlarından kopmuş kocaman bir granit parçası gibi duruyordu karşımda. Sevinç ve kederin eşit güçle yeşerdiği bereketli topraklar gibiydi adeta. Yaşadığı Çepelare kasabasından Smolyan'a geldiğinde şehirdeki atmosfer birden bire farklılaşır. Gecenin erken saatlerinde, kent meydanları üzerinde yazarların ve sanatçıların ilham perileri dolaşmaya başlardı. Onun yansıttığı ilham görüntüsü, yalın ayaklı, açık göğüslü, meydan okuyucu, şarapla ve şiirle dinleyicileri sarhoş

⁸ BAN, "Reçnik na Bılgarskata Literatura. 3 Tom", Sofya: İzdatelstvo na Bılgarska Akademiya na Naukite, 706 – 707.

⁹ https://etnosi.wordpress.com/roma-people/usin_kerim/ (08.04.2021).

¹⁰ Vestnik Literaturen Front, Broy: 8, Godina: 1956, Sofya.

edip sessizce onları gizemli ilham dansına ortak etmekteydi. İşte o zaman biz anlamıştık ki sadece düşünceler değil yürekler ve zihinler de çıldırmıştı. Meydanları dolduran sıradan insanlar, şair Usin Kerim'in buradan geçtiğini hissediyordu."

Gazetecilik mesleğine adım atmasıyla birlikte genç yazar Bulgaristan'ın aydın çevreleriyle, yazarlarıyla ve sanatçılarıyla iletişim kurmuş ve arkadaşlık çevresini hızla genişletmeye başlamıştır. 1956 yılında Sofya kentinde Yanko Dimov, Slav H. Karaslavov ve Atanas Moçurov aynı kiralık evi ve arkadaşlık ortamını paylaşmış, tüm bunlar Kerim'in hayatını, dünya görüşünü ve yazarlık kariyerini yakından etkilemiştir. Dimov'un daha sonra kaleme aldığı anılara göre, Kerim'in kâğıt oyunlarına, bohem hayatına ve köy şarabına düşkünlüğü tam da bu dönemde başlamıştır.¹¹

Usin Kerim'in oğlu olan Kiril Kirilov *"Benim ve babam için her şey Çepelare kasabasında başladı"* diyerek babasıyla annesinin aşkını ve evliliğini şöyle kaleme almıştır:¹²

"1953 yılının başında askerlik görevini sürdüren babam, Madan kasabasından Çepelare kasabasına gönderilir. Genç asker olarak babam bu küçük ve şirin Rodop kasabasında hayatının aşkı olan annem Mariya ile tanışacağını, doğal olarak tahmin dahi edemezdi. Çepelare'deki askerlik döneminde babam, sanatçı Georgi Partsalev ve Lyudmil Georgiev, müzisyen Vili Kazasyan ve edebiyat uzmanı Stoyan Bakırdjiev gibi ülkenin en popüler sanatçıları ve yazarları ile tanışma ve arkadaşlık kurma fırsatına sahip olur. Aynı ortamda yer alan ve kilise görevlisi olarak çalışan rahip Vasil Dimitrov Sivkov'un üç kızı var ama bunlardan sadece Mariya evli değildir. Esmer Kerim ile bembeyaz Mariya arasında hemen bir duygu seli oluşur ve daha ilk görüşmede Usin Kerim "sen benim karım olacaksın" der uzun boylu ince belli Mariya'ya. Kasabanın papazından kız almak, hem de bu kızı çingene ailesine gelin götürmek o zamanlar bir deliliğe eşdeğer olmasına rağmen babam pes etmez ve ailesine Bulgar kökenli bir kızı âşık olduğunu ve onunla evlenmek istediğini söyler. Dedesi ise Kerim'e dikkatli olmasını ve kızı boşa umutlar vaat etmemesini söyler. Ama babam pes etmez. Çepelare'ye dönen Usin, Mariya'nın babası olan Vasil Sivkov'a kızıyla evlenmek istediğini söyler ama evlilik izni bir türlü çıkmaz. Babamla annemin o dönemki aşkı bütün Çepelare kasabası halkının dillerine düşmüş. Bütün kasabalılar bir genç Çingene askerin güzel Bulgar kızı Mariya'ya âşık olduğunu

¹¹ <http://old.duma.bg/2008/0808/160808/kultura/cul-1.html> (01.05.2021).

¹² <https://literaturesviat.com/?p=164900> (15.04.2021).

konusurmuş ve herkes bu konuda papazla alay edermiş. Papaz (yani dedem) kızımı zorla odasına kilitlese de askerle görüşmesini yasaklasa da hiçbir şey alevlenen bu büyük aşkı engelleyememiş. Kendi aralarında kaçmayı kararlaştıran gençler, bir gece ansızın Çepelare'yi birlikte terk eder ve gelin-damat olarak Usin'in Teteven kasabasındaki evine 31 Aralık 1953'te gelir. 1953-1954 yeni yıl kutlamalarına Usin Kerim ve Mariya artık evli bir çift olarak katılırlar. Çingene mahallesinde tüm Çingeneler ve akrabalar esmer Tsinyo¹³ ile beyaz tenli Bulgar gelinini görmek için evin bahçesine toplanır. Genç evliler için hemen toprak sıvalı küçük bir oda hazırlanıp odanın ortasına da odunlu bir mangal yerleştirilir.”¹⁴

Duygu dolu bu anlatım, hem babaya ve anneye olan saygıyı ve sevgiyi yansıtır hem de o zamanın koşullarında farklı etnik kökenli evliliklerin toplum tarafından ne kadar zor kabullenildiğini gösterir. Aslında herkes tarafından bilinen bir gerçek vardı: Sosyalist Bulgaristan hükümeti bir yandan farklı etnik kökene sahip kişilerin evliliklerini teşvik ederken diğer yandan etnik azınlık temsilcileriyle evlenen Bulgarların davranışını hoş karşılamıyor hatta onları dışlıyordu. Genç şair Usin Kerim'in romanlara ve filmlere konu olacak hikâyesi aslında tam da bu durumu yansıtmaktadır. Çok çarpıcı, renkli, hüznü ve bir o kadar da ilginç olan sıra dışı bir evlilik hikâyesidir. Annesi Bulgar, babası Çingene olan küçük Kiril'in yaşantısı ise ayrı bir hikâye ve trajedi olsa gerek. Özetle, homojen bir ulus yaratmak için yola çıkan sosyalist sistemler de etnik kimliklerin dayanıklılığı karşısında çaresiz kalmışlardır.

1958 – 1964 döneminde genç şair Usin Kerim, Haskovo ve Razgrad vilayetlerindeki yerel gazetelerde editör olarak çalışmıştır. Büyük aşkı Maria ile evlendikten sonra, 1965 yılında şirin bir Rodop kasabası olan Çepelare'ye taşınmış ve burada uzun süre yaşamıştır.¹⁵ 1960'lı yıllarda Haskovo kentinde İvan Nikolov, Yanko Dimov, Alaksandır Milanov, Anton Vergiev, Manol Todorov, Zahari Petrov, İvan Jeglov, Todor Kolarov ve Nikola İndjev ile birlikte o zaman yöresel gazete statüsündeki “Haskovska Tribuna” gazetesinde gazeteci olarak çalışmıştır. Beyaz takım elbiseli otuz iki yaşındaki Kerim bu gazetede çalışmaya başladığında o zamanki mesai arkadaşları geleceğin büyük bir yazarı ile çalıştıklarının henüz farkında bile değillerdi. Ancak esmer tenli beyaz takım elbiseli bu adam, gazete sorumlusu Manol Todorov'u ve iş arkadaşlarını daha ilk hafta sıcakkanlılığı

¹³ “Tsinyo” Usin Kerim'in çocukluk ve gençlik yıllarındaki takma adıdır.

¹⁴ <https://literaturesviat.com/?p=164900> (15.04.2021).

¹⁵ BAN, a.g.e, s. 706 – 707.

ve çalışkanlığıyla etkilemişti.¹⁶ Sosyalist totaliter rejimin baskısıyla adı zorla “Asen” olarak değiştirilen ünlü şair, bu asimilasyon girişimini çok travmatik yaşamıştır.¹⁷

24 Mayıs 1983 tarihinde, Bulgaristan Bakanlar Kurulu kararı ile Usin Kerim'e “Devlet Kültür Nişanı” (Bulgarca: "Заслужил деятел на културата") madalyası verilmiştir. Sadece iki hafta sonra yazarın öleceğini ne devlet başkanı Todor Jivkov ne de yazarlar birliği başkanı biliyordu. Ünlü şair, 8 Haziran 1983 tarihinde, çok sevdiği Çepelare kasabasında öldüğünde henüz 55 yaşındaydı.¹⁸ Hüseyin Kerim Hüseyinov Mahmudov olarak dünyaya geldi. Usin Kerim olarak tüm ülkede şair olarak tanındı. Zorla verilen ve hiçbir şey ifade etmeyen Asen Kirilov Asenov¹⁹ adıyla çok sevdiği Çepelare kasabasında hayatını kaybetti. Uzun süre hasta ve mutsuz olan yazar, tek bacaklı bir insan olarak hayata veda ederken geride gözü yaşlı eşini, kızını ve oğlunu bıraktı.

Svetozar Kazandjiev, Kerim'in ölümünden sonraki hüzünlü durumu şu sözlerle yansıtmaktadır:

“Onu 8 Mayıs 1983'te Çepelare'de gömdüğümüzde Rodop Dağlarının şiirsel ruhunu kaybettiğini hissettim. O zamanlar kardeşlerini düşünmemiştim çünkü çok azı onun ulusal edebiyatın ve şiir dünyasının zirvesinde olduğunu biliyordu. Benzersiz ve yeri

326

¹⁶ <https://literaturesviat.com/?p=11078> (10.04.2021).

¹⁷ Emin Atasoy, Asimilasyon Çemberindeki Bulgaristan Müslümanları, BETA Yayıncılık, Bursa 2018.

Emin Atasoy, “Dinler Coğrafyası Işığında Bulgaristan'daki Dinsel Topluluklar”, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: VII, Cilt: VII, Sayı: 2 (2018), s. 57–76.

Emin Atasoy ve Mustafa Ertürk, “Etnocoğrafya Perspektifinden Bulgaristan Romanları”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Yıl 15, Sayı 24 (2009), ss. 87–115.

Emin Atasoy, “Siyasi Coğrafya Işığında Bulgaristan Türklerinin 1989 Yılındaki Zorunlu Göçü”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, İstanbul, Sayı 21 (2010), ss. 1-17.

Emin Atasoy ve Elif Alkar, “Bulgaristan Müslümanlarını Derinden Etkileyen Yeniden Doğu Sürecinin Geçiş Döneminde Sorgulanması ve Yargılanması”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2 (2018), ss. 54–65.

Atasoy, a.g.e., s. 1-17.

¹⁸ Ahmet Emin Atasoy, Antologiya na Bılgarskata Poeziya ot 60-te Godini na XIX. Vek do Dnes, Universitetsko İzdatelstvo Sveti Kliment Ohridski, Sofya, 2014.

¹⁹ Bulgaristan Hükümetleri sosyalist dönemde Pomakların, Çingenelerin ve Türklerin adlarını zorla Bulgar adlarla değiştirdiler. Bu zorlu asimilasyon sürecinde Usin Kerim'in adı-soyadı da Asen Kirilov Asenov olmuştur. Bulgarlaştırma girişimi travmasını yazar uzun süre atlatamamıştır. Yazarın ölümünden sonra XXI. yüzyılda kitaplarının Bulgar adı ve soyadı olmadan, sadece Usin Kerim adı altında Bulgaristan'da yayınlanması sevindirici bir gelişmedir.

doldurulamaz bir dehayı kaybettiğimiz için, birden bire fakirleşen Bulgar edebiyatını düşündüm. Ulus olarak tartışmasız büyük bir şairi kaybetmiştik. O artık çiçeklere gömülmüş, bacakları olmayan ama kalbi kanatlanmış güzel ve hüznü bir metafordu sanki."²⁰

Hayatının büyük bir bölümünü Batı Rodop Dağlarında ve Çepelare kasabasında geçiren Kerim, kendi isteği üzerine Çepelare mezarlığına gömülmüştür. Şairin ölümünden yaklaşık 15 yıl sonra, 1998 yılında, onunla ilgili yazılmış şiirler, makaleler ve hatıralar bir anı kitabı olarak "Usin Kerim Kitabı" başlığı altında Bulgaristan'da yayımlanmıştır. Bulgar Yazarlar Birliği üyesi olan Kerim'in şiirleri Rusça, Romence, Çekçe ve daha birçok dilde tercüme edilerek yurt dışında yayımlanmıştır. Ölümünden sonra, 2008 yılında Usin Kerim'e kent belediyesi tarafından Çepelare Onursal Vatandaşlığı verilmiştir.²¹ Kısa yaşamında üç farklı ad ve soyadı taşıyan Usin Kerim, Bulgaristan'ın nadir yazarlarından biri olup bugün ülkesinin Çingene asıllı en ünlü şairi olarak bilinmektedir.

2010 yılından itibaren neredeyse her yıl Çepelare Belediyesi "Usin Kerim Ulusal Edebiyat Ödülü Yarışması" düzenlemeye başlamıştır. Bulgaristan'ın dört bir yanından gelen şairler, Usin Kerim Ödülü'nü alabilmek için kıyasıya yarışmışlardır. Örneğin, 22 Ekim 2021 tarihinde Çepelare kentindeki "Rodopska Iskra" kültür evinde yarışmada derece kazanan en iyi şiirlere Usin Kerim ödülleri bir daha verilecektir.²² Çepelare Belediyesi ünlü yazarın anısına düzenlediği bu yarışmayı ileride de sürdürerek büyük şairin adını yaşatmaya devam edecektir. Kerim'in hayran olduğu ünlü Bulgar şair Penyu Penev'e adadığı bir şiirinde "*Şairdir o, şairler ölmez, ışık nasıl ölmezse*" diye haykırırken, kendisi de çok genç yaşta dünyadan ayrılacağını ve ölümünden sonra da bir ışık gibi Bulgaristan'ı aydınlatmaya devam edeceğini önceden hissetmiş midir acaba?

2. Ünlü Bir Şair: Usin Kerim

Bulgaristan'da yetişen ve şiirlerini Bulgarca yazan en yetenekli Roman (Çingene) şairlerinin başında kuşkusuz Usin Kerim gelir. İlk şiirlerini 1950'li yıllarda yayımlayan Kerim, kısa bir zaman içinde Bulgaristan'ın tüm sanat ve edebiyat çevrelerinin ilgi odağı haline gelmiştir. Şairin ilk kitabı olan "Pesni ot Katuna" 1955 yılında yayımlanmış ve hem yazarlar hem de edebiyat eleştirmenlerinden büyük övgüler almıştır. "Çingene Çadırından

²⁰ <https://literaturesviat.com/?p=164900> (15.04.2021).

²¹ https://etnosi.wordpress.com/roma-people/usin_kerim/ (08.04.2021).

²² <http://smolyanpress.net/?p=89081> (08.04.2021).

Şarkılar” (Bulgarca: Pesni ot Katuna - Песни от катун²³) Çingene kökenli bir yazar tarafından Bulgaristan’da yayımlanan ilk şiir kitabı özelliği taşımaktadır. Kimsenin tanımadığı esmer bir genç; kalaycıları, ayı terbiyecilerini, falcıları, Roman çadırlarını ve at hırsızlarını Bulgaristan edebiyat dünyasına sokmayı başarmıştır. Realist ve dokunaklı anlatımıyla, duygu dolu lirik şiirleriyle Kerim, etnik folkloru ve Çingene gelenek-göreneklerini Bulgaristan şiir dünyasının merkezine yerleştirmiştir. Teteven’den gelen yoksul Çingene, ilginç, renkli, melodik ve etkileyici şiirleriyle yazar ve sanat çevrelerinin dikkatini üzerine çekmeyi başarmıştır.

Neli Gospodinova Usin Kerim’in ilk kitabı olan “Pesni ot Katuna” ile ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Derin bir edebiyat kültürüne sahip olmayan Usin Kerim'in içten, doğal ve spontane yeteneği dikkat çekmektedir. Kendine özgü ustalığı ile kaleme aldığı ilk şiir kitabı gerçekten orijinaldir. Bu eserde, özel bir ruh özgürlüğü, içten gelen bir doğallık, folklorik bir melodi ve lirik bir ses vardır.”

Usin Kerim’in en büyük özelliklerinden birisi, kişilik ve karakter ile yazarlık ve şairlik özelliklerinin büyük bir uyum içinde olmalarıdır. Gündelik hayatta Kerim ne kadar doğal ve içten ise şiirlerinde de aynı doğallık ve içtenlik görülmektedir. Teteven ve Çepelare’de nasıl eğlenceye ve doğaya düşkün ise aynı düşkünlüğü eserlerinde de hissedebiliriz. Yapmacıklardan ve sahte davranışlardan uzak, içi dışı bir olan Kerim, kısa yaşamında bazen sinirli ve tedirgin bazen şakacı ve neşeli bazen dalgın ve hüzünlü olduğundan aynı psikolojik değişimi onun lirik şiirlerinde de görebiliriz. Renkli hayatı ve değişken psikolojik durumu onun şiirlerine de renklilik ve değişkenlik olarak yansımıştır. Bu nedenle duygu dolu şiirlerinde bazen korkmakta ve ağlamakta bazen delice âşık olup sevgi dilenmekte bazen doğayla bütünleşmekte bazen mutsuz ve çaresiz kendinden kaçmak istercesine uzaklara koşmaktadır. 1955-1980 döneminde Usin Kerim’in kaleminden çıkan Bulgaristan’da 6-7 kitap yayımlanmıştır. Yazarın Bulgaristan’da yayınlanan başlıca eserleri şunlardır:²⁴

²³ Bulgarcaya özgü bir kelime olan “Katun” (Bulgarca: катун) kavramının tam olarak Türkçe karşılığı yoktur. Ama Çingenelere özgü olan, 5-6 çadırdan oluşan küçük köy altı yerleşmelerini çağrıştıran bu kavramdır. “Göçebe Çingene Çadırları”, “Göçebe Çingene Kampları” veya “Geçici Çingene Köy Altı Yerleşmeleri” olarak tercüme edilebilir.

²⁴ Usin Kerim’in tüm kitaplarını ve eserlerini görmek isteyenler için bakınız:

<https://knizhen-pazar.net/books/authors/> (22.05.2021).

- Kerim, Usin (1955) *"Pesni ot Katuna"*, Sofia: Bılgarski Pisatel (Bulgarca: Керим, Усин. 1955. Песни от катуна. София: Издателство Български писател)
- Kerim, Usin (1959) *"Oçite Govoryat: Stihove"*, Sofia: Bılgarski Pisatel (Bulgarca: Керим, Усин. 1959. Очите говорят: Стихове. София: Издателство Български писател)
- Kerim, Usin (1968) *"Pod Siniya Şatır: Stihove"*, Varna: Dırjavno İzdatelstvo (Bulgarca: Керим, Усин. 1968. Под синия шатър: Стихове. Варна: Държавно издателство)
- Kerim, Usin (1968) *"Stihotvoreniya"*, Sofia: Voenno İzdatelstvo (Bulgarca: Керим, Усин. 1968. Стихотворения, София: Военно Издателство)
- Kerim, Usin (1969) *"Zayı Bayu i Oraça"*, Sofia: Bılgarski Hudojnik (Bulgarca: Керим, Усин. 1969. Заю Баю и орача. София: Издателство Български художник)
- Kerim, Usin (1978) *"S Baştiniya Glas"*, Sofia: Bılgarski Hudojnik (Bulgarca: Керим, Усин. 1978. С бащиния глас. София: Издателство Български писател)

Şair çok erken yaşta hayatını kaybetmiş olmasına rağmen şiirleri ve kitapları ölümünden sonra da ilgi görmeye devam etmektedir. Yazar hayattayken sadece 6-7 kitabı yayımlanmıştır. Yazarın ölümünden sonra bu sayı 10'a yakındır.²⁵ Böylece onun yazarlık değerinin ve usta şairliğinin ölümünden sonra daha iyi anlaşıldığı ortaya çıkmıştır. Usin Kerim'in 1983 yılındaki ölümünden sonra Bulgaristan'da yayımlanan başlıca kitapları şunlardır:

- Kerim, Usin (1987) *"Halişte: Stihotvoreniya"*, Plovdiv: Hristo G. Danov (Bulgarca: Керим, Усин. 1987. Халище: Стихотворения. Пловдив: Христо Г. Данов)
- Kerim, Usin (1989) *"Kato Praşen Skitnik se Zavriştam"* Sofia: Bılgarski Pisatel (Bulgarca: Керим, Усин. 1989. Като праşен скитник се завръщам, София: Издателство Български писател)
- Kerim, Usin (1998) *"Kon Jaduvam: İzbrani Stihotvoreniya i Nepublikuvani Tvorbi"*, Şumen: Slavço Nikolov i sie (Bulgarca: Керим, Усин. 1998. Кон жадувам. Избрани стихотворения и непубликувани творби. Шумен: Издателство Славчо Николов и sie)

²⁵ BAN, a.g.e, s. 706 – 707.

- Kerim, Usin (2003) “*Lirika*”, Sofia: Narodna Kultura (Bulgarca: Керим, Усин. 2003. Лирика. София: Издателство Народна култура)
- Kerim, Usin (2008) “*Bulgariya v Men*”, İzdatelstvo Zea Print (Bulgarca: Керим, Усин. 2008, Издателство Зеа-Принт)
- Kerim, Usin (2013) “*Zarika. Tom 1, Spomeni. Posvešteniya*”, Sofia: İzdatelstvo Ral – Kolobır (Bulgarca: Керим, Усин. 2013. Зарька. Том 1. Спомени. Посвещения, София: Издателство Рал-Колобър)
- Kerim, Usin (2013) “*Otblizo. Tom 2, Spomeni. Posvešteniya*”, Sofia: İzdatelstvo Ral – Kolobır (Bulgarca: Керим, Усин. 2013. Отблизо. Том 2. Спомени. Посвещения, София: Издателство Рал-Колобър)

Usin Kerim'in şiirlerini Bulgarcadan Türkçeye tercüme eden şair Ahmet Emin Atasoy, onun yazarlık yeteneğini ve şiir dünyasını şöyle değerlendirmektedir:

*“Onun şiiri, her şeyden önce doğallığı, sadeliği, renkliliği ve coşkusuyla öne çıkan bir şiirdir. Bu şiir; alçakgönüllü ve dürüst bir şairin kendisi gibi azınlıkta olan Romanların örf, âdet ve geleneklerini, yıllarca horlanarak dışlanmış bu insanların sosyal ve kültürel sorunlarını, vatan sevgisini ve onurlu bir yaşam adına verdikleri zorlu mücadeleyi yansıtır. Büyüleyici etkisini insan sevgisinden alan bu şiir, Bulgar şiiri coğrafyasında başlı başına bir edebiyat akımı oluşturmakta ve ilginç bir sanatsal ada görünümündedir.”*²⁶

330

Şiirlerinin tonlaması ve duygusallığı nedeniyle Peyo Yavorova'a benzetilen Kerim, gerçekten de Bulgaristan'ın yetiştirdiği en yetenekli şairlerin başında gelir.

Vatan topraklarında dolaşmak, farklı yöreleri ve doğal güzellikleri görmek, durmadan yürümek, keşfetmek, Kerim'in göçebe Çingene hayatını yansıtmakta, çocukluk ve gençlik yıllarında ailesiyle gerçekleştirdiği çilekeş göçleri çağrıştırmaktadır. Bu duygular, at sırtındaki macera dolu yolculukları ve unutulmayan çocukluk anılarını canlandırmaktadır. Usin Kerim, duygu dolu şiirlerinde, gözleri ve topukları yanarken yol olsa da olmasa da yürümektedir. Bu yürüyüşü onun lirik sözcükler akıtan usta kaleminden aktaralım:

²⁶ Atasoy, a.g.e.

***27

*“Yanıyor şu topuklarım,
gözlerim de yangınlarda.
Yürümekte kararlayım
yol olsa da olmasa da.
Yad ellerde itler görsem
hep üzerime saldıran;
ıslık çalarak eğlensem
zerrece umursamadan.
Kâh ovada kâh ormanda
uyusam şöyle gönlümce
sohbet edip yıldızlarla
uyansam şafaktan önce.
şu çıplak ayaklarımı
çiylerle yıkasam her dem;
zift karası saçlarımı
saman takarak süslesem.
Keşke hep sade ve yalın,
ne yol ne de yön seçmeden,
ölene dek vatanımın
üzerinde yürüsem ben.”*

331

Usin Kerim yaşadığı yoksulluğu ve kıtlığı, aşkları ve arkadaşlıkları, hayat tecrübelerini ve günlük yaşantıları şiirlerine içtenlikle yansıtmıştır. Unutulmayan eserlerinde, sevdiği Mariya'yla yüksek sesle konuşmakta, babasının arkasından hüznü dizeler sıralamakta, Çingenelerin zorlu hayat kesitlerini aktarmakta, çaresizce mutluluğu ve aşkı aramaktadır. Dağlar, ovalar, akarsular, bayırlar, tepeler onun şiirlerini süsleyen olmazsa olmaz olan coğrafi unsurlardır. Sanatçılar, işçiler, göçebeler, kadınlar, dostlar, Romanlar ve aile üyeleri ise şiirlerinin merkezinde yer alan görünmez kahramanlardır. Bulgaristan'a âşık olan bu vatansever şair okuyucuyu, deniz kıyısındaki Sozopol'a, Teteven tepelerine, tozlu Sofya sokaklarına, Vit ırmağı vadisine, Rodop dağlarına ve Çingene çadırlarına götürmektedir. Duygusal şiirlerinde, Kerim sık sık âşık olduğu Ata ile konuşmakta kâh

²⁷ Bu şiirin Bulgarcadan Türkçeye çevirisini Bulgaristan Yazarlar Birliği üyesi olan şair Ahmet Emin Atasoy yapmıştır.

fırtınadan korkmakta ve rüzgârla savaşmakta kâh kaderine isyan etmektedir. Özgür dolaşmayı ve vatan topraklarının her bölgesini gezmeyi çok seven şair, ovalar ve dağlar üzerinde uçmakta, at sürüleriyle yarışmakta, sabahları yanlayarak çayırdı yürümekte, ayva kokusu özlemiyle kendinden geçmekte, babaannesi Cina'ya duyduğu yakıcı özlemi dile getirmekte, sarhoş ıhlamur ağaçları ile dertleşmektedir.

Usin Kerim için "sevgili" kutsal kitap gibi tapınması gereken bir kavramdır. "Sevgili" şiirinde de görüldüğü gibi Kerim'in âşık olduğu kız, ay ve çiçek'ten daha güzeldir. Minicik beyaz elleriyle saçlarını okşayan, ömrüne tat ve anlam veren bir kurtarıcıdır.

Sevgili²⁸

*"Dünya var olalı beri insanlar
ay'a benzetmişler hep sevgiliyi.
Oysa olur şey mi, öyle ay kadar
sevgili de uzak ve soğuk mu ki?
Ne aya benzer o ne de çiçeğe
ona benzeyemez periler bile
yakından bakmadan bu güzelliğe
gözlerinden uzak kalmam nafile.
Saçımı okşayan bu eller onun,
sarhoşum onların beyazlığından.
Onlardır ömrüme tat veren çoğun,
ne çıkar minicik olmalarından?
Sevgilimden bir an ayrılmış olsam,
güzün yaprak döken bir ağaç gibi,
boş yuvaya dönüşecek tüm dünyam
ve şarkılar terk edecek kalbimi."*

332

Gözleri ve ayakları da yansa, yol olsa da olmasa da, o hep yürümek istiyor. Böylece gezip dolaşma sevdasını ön plana çıkarırken, Çingene kanına ve göçebeliğe atıfta bulunmaktadır. Gezgini bir yazar, doğasever bir aydın, göçebe bir şairdir Usin Kerim. Bir yerde yaşayamayan, bir kişiye bağlı kalamayan, bir yerde kök salamayan, mekân ve zaman değişiminde kendi değişimini keşfetmeye çalışan bir gezgin, bir özgürlük savaşçısıdır. Roman

²⁸ Bu şiirin Bulgarcadan Türkçeye çevirisini Bulgaristan Yazarlar Birliği üyesi olan şair Ahmet Emin Atasoy yapmıştır.

topluluğunun etno-kültürel özelliklerini eserlerinde ustalıkla yansıtan Kerim, Bulgaristan Komünist Partisi üyesi ve sosyalizmin ateşli taraftarlarından biridir. Bu nedenle bazı şiirlerinde Roman topluluğuna yönelik devlet politikalarını övmüş ve sosyalist hükümetlerin azınlık politikalarını onaylayan birçok şiire imza atmıştır. Bu nedenledir ki beklenmedik bir şekilde binlerce Çingene ile birlikte adının ve soyadının Bulgar adıyla zorla değiştirildiğinde, çok sevdiği komünist parti tarafından ihanete uğramış olmanın düş kırıklığını acılar içinde yaşamıştır.

Usin Kerim azınlık hakları ve insan hakları arayışlarında Bulgaristan'ın örnek yazarlarından biridir. "Babahak"²⁹ şiirinde "Baba Hakkı", yani gelinin babasına verilen başlık parası geleneğini sorgulamakta ve âşık olan erkeklerin parasız olduklarından sevdikleri kızlarla neden evlenemediklerini çarpıcı bir dille anlatmaktadır. Yüzyıllardır kuşaktan kuşağa aktarılan ve yaşatılan bu yüz kızartıcı gelenek kızını satışı çıkaran Demir ile damat adayı Alico gibi çağ dışı tipleri amansızca eleştiren ve bir toplumsal yaraya ilaç bulmaya çalışan bir aydının çığıdır adeta.

Baba Hakkı³⁰

"Baba hakkı – yazılmadık yasa,

korkunç ve katı,

ata yasası –

baba hakkı!

Kara Çingeneler, atları ve arabalarıyla

bu kez de meydandalar.

Yaz ortasının bu sıcak gününde,

baba hakkı gününde, babalar

burda kendi kızlarını satmaktalar.

Demir ile Alico el sıkışıyor –

el sıkışıyor

ve pazarlaşıyorlar

fiyat artırarak.

Yanı başlarında Arife – selvi boylu kız.

²⁹ Osmanlı döneminde, Türkçe'den Bulgarca'ya geçen "Baba Hakkı" kavramı, Bulgaristan'da yaşayan Pomak, Türk, Roman, Alevi, Çerkez ve Tatar toplumlarında yaygın olarak bilinen ve kullanılan bir toplumsal gelenektir.

³⁰ Bu şiirin Bulgarcadan Türkçeye çevirisini şair Ahmet Emin Atasoy yapmıştır. Kaynak için bakınız: Ahmet Emin Atasoy, a.g.e.

*Arife susuyor, ağladı ağlayacak...
Karşı tarafta Meto, sevdiği Meto –
kararmış gözlerinde
sonsuz bir öfke,
hüzünlü bir kor.
Cebindeki kamayı gizli gizli sıkarak o,
titriyor ve bekliyor,
titriyor ve bekliyor...
Kızı için yüksek bedel istiyor baba
ve bağılıyor terleyerek:
– Ben kız değil, kraliçe çıkardım bu meydana,
bu güzellik için beş bin kayme de ne demek?
Helal olsun, diyorum, bu parayı sayana!
Ve yine tutuşuyorlar Alico'yla el ele,
Ve yeniden kızıyor pazarlık
Ve dur durak yok artık:
– Haydi, Alico, bil ki bu, ekmek tekneindir senin!
Senin için direnecek,
senin için dilenecek,
ve seni besleyecek
hem de ölene değin!..
Meto halâ gizli gizli sıkıyor cebindeki kamayı,
titriyor ve bekliyor,
titriyor ve bekliyor!
Meto'nun cebinde yok beş parası.
Ama yüreği inanılmaz zengin
ve sevgisi çok büyük –
ne ki satıyorlar sevdiği kızı.
Ve pazarlık neredeyse bitmek üzere
ve neredeyse parlayacak belki de kama.
Gönül ister ki bu kama bir şimşek gibi
sana çarpsa, ey baba hakkı,
ey çürümüş ve gereksiz eğreti.*

*Keşke sana çarpsa, ey baba hakkı –
yazılmadık yasa,
korkunç ve katı -
baba hakkı!..”*

Gündelik sıkıntılar ve toplumsal dramlar, insani acılar ve çaresizlikler, hatta trajik yaşantılar sıkça görülür Kerim'in eserlerinde. “Babahak” şiirinde delikanlı Çingene Meto ile esmer güzeli Arifa arasındaki trajik aşk bu toplumsal dramlardan ve Romanların gerçek yaşam sahnelerinden sadece biridir. “Babahak” şiirinde yazar; adaletsiz ve mutsuzluk getiren babaların belirlediği, aşka fırsat vermeyen ve ayrılık getiren hakkın hak olamayacağına işaret etmektedir. Sonuç olarak Kerim, eserlerinde yönelttiği sosyal eleştiri, toplumsal duyarlılık ve azınlık sorunlarına getirmiş olduğu çok boyutlu bakış açısıyla diğer Bulgar şairlerinden hissedilir ölçüde ayrılmaktadır. Kazandjiev'in deyiimiyle: “*Tavukların arasında yürümeye zorlanan bir şahindi o*”.³¹ Balkan dağlarından gelen gururlu ama kanatları kırık bir şahin.

Ekolojik öğeler, coğrafi unsurlar ayrıca bitki ve hayvanlar Kerim'in kaleme aldığı birçok şiirde önemli bir yere sahiptir. Sabah ve akşam, sıcak ve soğuk, deniz ve dağ, ilkbahar ve sonbahar, güneş ve ay, yağmur ve kar, deniz ve kara, toprak ve dere, at ve horoz ve daha yüzlerce unsur onun duygulu şiirlerinin merkezinde yer alır. Şair çoğu zaman at sırtında yeşil ormanlar üzerinde uçmakta, Beyaz Vit Vadisi'nde doğayla bütünleşmekte, güneşin batışını deniz kıyısından izlemektedir. Şair poyraz rüzgârlarıyla savrulmaktan hoşlandığı gibi, koşan geyikleri ve yaklaşan fırtınayı seyretmekten de büyük bir zevk almaktadır. Kerim, doğa unsurlarını birçok Bulgar yazardan daha estetik ve lirik yansıtan ustalardan biridir çünkü o, uzun yıllar doğanın içinde yaşamış, ona tanıdığı ölçüde tapmıştır. Bu nedenle insan-doğa bütünleşmesi onun kaleme aldığı birçok romantik şiirin merkezindedir.

Kerim'in en lirik eserlerinden biri olan “Toprak” şiirinde, otlar çöple konuşan, atlarla koşuran, çam üstündeki şahin kuşu seyreden, dağ sahibi, toprak sahibi, doğa aşığı, romantik bir Usin Kerim var kaşımızda:

Toprak³²
*“Koşan at ve sonsuz yollar,
rüzgârın yelesi yeşil!..”*

³¹ <https://literaturesviat.com/?p=164900> (15.04.2021).

³² Bu şiirin Bulgarcadan Türkçeye çevirisini Bulgaristan Yazarlar Birliği üyesi olan şair Ahmet Emin Atasoy yapmıştır.

*Gördüğüm bu manzaralar
hepsi gerçek, hayal değil.
Her geçitte dost bulurum
kalkarım şafaktan önce.
Otlar çöple konuşurum
dostça, dilim döndüğünce.
Yazın öz evladı gibi
kucak açar dağlar bana;
çam üstündeki şahini
seyrederim kana kana.
Meyvesi bol gümr dalları
altın başlı güz ırgalar.
Üzümlerden sarı sarı
özsu dudağıma damlar.
Ekmeğiyle deniziyle
ben bir toprak sahibiyim!
Yaşayacak o benimle
attıkça bu deli kalbim.”*

336

Aslında onun şiirindeki çevre duyarlılığı ve doğa sevgisi Çingene ruhunun ve gezgin yaşam biçiminin etkileyici bir yansıması olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda “Ormanda Yağmur” başlıklı şiirin Kerim’in doğa ile bütünleşme olgusunu en iyi yansıtan şiirlerinden biri olduğunu söyleyebiliriz.

Ormanda Yağmur³³

*“Poyraz endişeli savrulup esti–
kıllı bir dev midir salınan böyle?
Dallar inildedi ve nefes kesti,
sağanak başladı hem döne döne.
Işık aşkı gözlerinin neminde,
fısıldaşıp titreşiyor ağaçlar*

³³ Bu şiirin Bulgarcadan Türkçeye çevirisini şair Ahmet Emin Atasoy yapmıştır. Kaynak için bakınız: Ahmet Emin Atasoy, a.g.e.

*ve ormanın sonsuz derinliğinde
eşsiz bir sonatın yankıları var.
Dal ve yaprakların klavyeleri
sarılmışlar yamaçlara birlikte.
Piyanist yağmurun kıvrak elleri
ince hünerini sergilemekte.
Bir yanda kontrbastan gelen inilti
öte yanda çığlık atan bir keman.
Secdeye düşesim geliyor şimdi
o bendeki hiç bitmeyen acıdan.”*

Mutluluk ve özgürlük arayışlarını, vatanseverliği ve hümanizmi, aşk ve doğa özlemine şiirlerine tüm içtenliğiyle yansıtan şair, satır aralarında etnik dışlama ve toplumsal ötekileştirme gibi sosyalist toplumda tabu olarak bilinen konulara da ince göndermelerde bulunmakta, yeri geldikçe açık açık eleştirmektedir de. Okuyucular onu uykusuz ve dalgın, bitkin ve yorgun, düşünceli ve kederli, neşeli ve mutlu, hüznü ve huzursuz olarak tüm insancıl halleriyle görmekte ve sevmektedir. Onun dokunaklı şiirleri özünde, volkan gürültüsünü anımsatan bir haykırış, deprem etkisinde bir hüznü, yükselen deniz dalgaları gibi bir iç isyan, fırtına etkisinde bir hayat savrulması ve yıldız yolu uzunluğunda bir göç hikâyesi gizlemektedir. Hayat felsefesini “*Tomruk veya balta olmak, asıl mesele budur*” diyerek de ezenler ile ezilenlerin, yöneticiler ile yönetilenlerin, zenginler ile fakirlerin, yerleşik olanlar ile göçbelerin arasındaki derin ayrışmanın sosyalist ülkelerde de var olabileceğine dolaylı bir gönderme yapmaktadır şair. “Tomruk ve balta” simgesinin ardında Güçlü ve üstün başat millet ile zayıf ve sömürülen azınlık gizlenmektedir. Kerim’in özgürlük arayışı da dışa vurduğu isyanı da çırpınıp dövünmesi de hep bundandır. Romantik şiirlerinden birinde, “*Gökyüzü senin için mi ağlamaktadır?*” sorusunu yöneltirken, mutsuzluğunu ve kederini de gizleyememiştir.

Doğa sevgisi, vatan sevgisi ve insan sevgisi Kerim’in tüm eserlerinde merkezi konumda yer alan unsurlardır. Sevgi ve nefret, neşe ve hüznü, yaşam ve ölüm, umut ve keder hepsinin merkezinde doğa, vatan ve insan vardır. Gündelik yaşam, bilindik insanlar ve tanıdıklar, sıradan doğal öğeler ve olaylar, izlenimler ve beşeri yansımalar görülür eserlerinde. Bu nedenle ayrılık ve kavuşma, göç ve yolculuk, yaşam ve ölüm, doğa ve özgürlük, sevgi ve hüznü şiirlerinden hiç eksik olmaz. Antara ile Abla arasındaki tutkulu aşk, ateşli Çingene genci Meto’nun esmer tenli Arifa’ya bir türlü kavuşamaması, sıradan gündelik yaşantılar ve insani ilişkilerin Kerim’in

şairlerindeki yansımalarıdır. Aslında Antara ile Abla veya Meto ile Arifa arasındaki aşk, Kerim'in kendi hayat kesitlerini ve yaşantısını büyük ölçüde yansıtmaktadır. Kendi kahramanlarını yaşam çevresindeki gözlemler sonucunda yaratan Kerim, genelde gerçek olaylardan yola çıkarak şiirlerini yaratmıştır. Bu gerçeklik, sadelik ve realist bakış açısının kaynaklarını onun yoksul çocukluk ve gençlik dönemlerinde, göç yollarındaki gezgin Çingene yaşantılarında, Roman geleneklerinin ilginç ama katı kurallarında, hüznün ve keder dolu yaşam hikâyesinde aramak gerekmektedir. Bu nedenle Kerim'in eserleri Roman hayatının ve Çingene geleneklerinin ta kendisidir. Yoksul bir azınlığın sevinç ve trajedilerle dolu gündelik yaşantılarının kendisidir. Kişisel izlenimlerinin lirik boyutu, sosyalist Bulgaristan'dan canlı ve gerçek bir hayat kesitidir. Sıcak ve samimi lirik otobiyografik bakış açısı, duygulu ama gerçekleri yansıtan yaşam hikâyeleri sayesinde Kerim diğer Bulgar şairlerinden farklı bir yerde konumlandırılmaktadır.

Etnik ve çirkinlik kompleksi, Çingene ezikliği ve göçebe geçmişi, tüm hayatı boyunca Usin Kerim'in temel ruhsal sorunları olmuştur. Bulgarlar tarafından alkışlanan ama tüm özverili çabalarına rağmen asla onlarla eşit olamayan biridir. Dedesi ayı gezdiren ama kendisi gazeteci ve yazarlar safına girmiş seçkin biridir. Göçebe geçmişinden ve etnik gölgesinden kurtulamayan ünlü ama mutsuz bir şairdir. "Çingene'yim Ben" adlı şiirinde, yazar hem Çingene kimliği ile barışık bir izlenim vermekte hem de diğer Çingenelerden farklı, aydın bir yazar olduğunu, bıçak taşımadığını ve kimsenin altınlarına göz dikmediğini kanıtlamaya çalışmıştır. Böylece aslında bir türlü kurtulamadığı komplekslerine karşı günün aydın kişisinde aranan özellikleri koyarak, derin bir ikilemde ilginç ve ilginç olduğu kadar da güçlü bir itiraf niteliğinde şiir ortaya koymuştur:

Çingene'yim Ben³⁴

*"Ben bir Çingene'yim. Çocukluğumda
geceleri çadırlarda titredim.
Ama bıçak taşımadım koynumda
ve kimsenin altınuna göz dikmedim!
Ben bir Çingene'yim. Sırtımda heybe,
bir ayı gezdirdim yaz kış durmadım.*

³⁴ Bu şiirin Bulgarcadan Türkçeye çevirisini şair Ahmet Emin Atasoy yapmıştır. Kaynak için bakınız: Ahmet Emin Atasoy, a.g.e.

Ama dedem gibi gam yok kalbimde –
ev sahibi, kitap yazan adamım.
Oyunlarım çalınmıştı bir zaman
yırtık pırtık bir berduştum, çaresiz...
Ama bugün çocuklarım oyundan
dönüyorlar prensler gibi tertemiz.
Gemiye bilmezdi yüzdüğüm göller,
kanatlı bir attı çağıran beni.
Ve zamanla canlı gördü bu gözler
dedemin düşlerde görmediğini.
İsterse sağanak yağsın, şiddetli
fırtınalar kopsun göğün bağrında.
Mert bir ampul ısıtıyor gecemi,
dünya antenimin avuçlarında!”

Nikola İndjov, büyük bir incelikle kaleme aldığı “Beyaz Takım Elbiseli Şair” başlıklı yazısında Kerim ile ilgili şu çarpıcı ifadelerle yer vermiştir: “Usin Kerim’in Çingene olduğunu herkes biliyordu ama kimse ona Çingene demiyordu, Çingene temalı şiirler yazmaya devam etmesini arzuluyordu...”³⁵ Nikola İndjov’un yapmış olduğu tespitler çok ama çok önemlidir. Bulgar yazar çevreleri, sanatçılar, özellikle de siyasetçiler ve sosyalist yöneticiler Usin Kerim’in Çingene olduğunu bilmelerine rağmen onun etnik kökenini afişe etmekten ve ona Çingene denilmesinden bilinçli olarak kaçınmışlardır. Fakat aynı yönetici çevreler, onun şiirlerinde ve yazılarında Çingene konusuna ağırlık vermesini özellikle teşvik etmekteydiler. Onların genel tutumunu şöyle çözümleyebiliriz: “Biz senin Çingene olduğunu biliyoruz ama bilmiyormuşuz gibi yapalım. Sen ve ben eşitiz, ama yine de sen bizden olmayan birisin”. Bizden olan öteki, aslında, eşitliği ve halkçılığı çağrıştıran sosyalist bir toplumda, azınlıklara yönelik bu ikiye bölünmüş davranış sadece Kerim’e karşı takınılan özel (kişisel) bir tavır da değildi. Bulgar Komünist Partisi yöneticileri tüm azınlık kökenli sanatçılara, sporculara ve yazarlara karşı benzer tutum sergilemekteydi. Bundan dolayı da Tatar, Pomak, Çingene, Alevi ve Türk kökenli Müslüman aydınlar tüm sosyalist dönem boyunca “bizden olan ötekiler” çerçevesinin dışına hiçbir zaman çıkamadılar. Etnik kimlikleri ile başat millet arasında, kişisel özgürlükleri ile komünist parti istekleri arasında, etnik aidiyet ile ulusal aidiyet arasında sıkışıp kaldılar. Nitekim onlardan bazıları (Türk kökenli şair Recep Küpçü gibi) buna dayanamayıp intihar ettiler.

³⁵ <https://literaturesviat.com/?p=11078> (10.04.2021).

Kerim ve babasının orman yollarındaki unutulmayan serüvenini yansıtan “Oğul” şiiri, Çingene topluluğun çilekeş hayatını ve “*pis hayata*” olan bakış açılarını yansıttığı gibi yazarın “*Pasaklı Çingene*” olarak tanımladığı babasına olan hayranlığını da yansıtmaktadır:

Oğul³⁶

“Ellerimizde baltalarla sabahleyin erkenden
yaşlı ormanın yolunu tutuyoruz babamla
ve nazlı şafak gülümseyip Ostrets Tepesi'nden
selamlamaktadır bizi bembeyaz yaşmağıyla.
Gözlerim babamın esmer ve tıraşsız yüzünde,
ardından da zorluklardan çökmüş omuzlarında;
bakıyor ve: “ey, pis hayat” diyorum kendi kendime
“budaklı kayın ağacından bir farkın yok aslında!”
babam çok neşeli oysa, bir türkü tutturmuş canlı:
“Bir Çingene düz ovada at sürüyor yel gibi,
nereye gidiyor acaba o kadar heyecanlı?
Akşam oluyor ama onun ne evi var ne ekmeği.
Sür delişmen atını, kara oğlan, genç oğlan,
mahmuzla ve dörtnala geç sonsuz mavi engini!
Yıldırmasın seni ne soğuk ne açlık ne de boran –
geri dönünce oğlan babası bulacaksın kendini!...”
Söylüyor mu söylüyor pasaklı Çingene babam,
hem söylüyor hem yürüyor, ben de onun peşinde,
onun kanını duyuyorum damarlarımda her an
ve hızla büyüdüğümü inanılmaz bir biçimde.
Biliyorum yıllar sonra babam ölmüş olacak
ve yıllar sonra ben de değişeceğim haliyle.
Ne ki Çingene çadırı benden uzak kalacak
ama türkü söyleyeceğim ben hep babamın diliyle.”

Kerim'in şiirlerinde hem kutsal bildiği vatani Bulgaristan'a hem de Roman etnik köklerine bağlılık, birbirleriyle çatışmadan büyük bir uyum içinde

³⁶ Bu şiirin Bulgarcadan Türkçeye çevirisini Bulgaristan Yazarlar Birliği üyesi olan şair Ahmet Emin Atasoy yapmıştır.

varlıklarını sürdürmektedir. Bir başka deyişle Kerim'in ruhsal derinliklerinde hangi duyguların egemen olduğunu hangi fırtınaların koptuğunu ve hangi ikilemlerin yaşandığı konusunda kehanette bulunmak zor. Ancak şiirleri irdelendiğinde, vatandaşlık kimliğiyle etnik kimliğinin örtüşmemesine rağmen bunu, en azından, sorun haline getirmediğini anlayabiliriz. Ulusal aidiyet ve etnik köken Kerim için sorgulanmaması gereken ve ikilem yaratmayan kutsal kimliklerdir. Özetle, Kerim şiirlerinde kendini Teteven ve Çepelare aşığı, sadık Bulgaristan vatandaşı ve etnik kimliğini sonuna dek savunan bir Çingene olarak tanıtmaktadır. Vatan sevgisi ve Bulgaristan'a bağlılık en iyi biçimde kaleme aldığı aşağıdaki şiirinde hissedilmektedir:

***³⁷

*“Bulgaristan, tüm sevgimle bıkmadan, tükenemeden
şiirlerimde hep seni haykırmadım mı ben?
Ama tek dizem bile yok ölümsüzleştiren seni,
senin yüce şanını ve eşsiz güzelliğini.
Çünkü sen başlı başına bir destansın gözümde,
bir benzerin bulunamaz, inan ki, yeryüzünde!
Senin sarp dağ başlarında hayat bulan her dizen
sınanmıştır gece gece savaş ateşlerinden.
Akşamları güneş batıp karanlık çöktüğünde,
yıldız yıldız gerdanlıklar parlar senin göğünde!
Barış içinde yükselmeni, güçlenmeni isterim
atalarımın toprağı, Bulgar devletim benim!”*

341

Bazı Bulgar eleştirmenler ve edebiyat uzmanları, Usin Kerim denildiğinde, sadece şairin “egzotik etnik köklerini” ve Çingene ruhunu görmektedirler. Onun bunalımlı ve trajik hikâyelerle dolu çilekeş yaşamının iç yüzünü görmezden gelmektedirler. Daha da önemlisi bazı milliyetçi Bulgarlar, şair olarak onun büyük şiir yeteneğini küçümsemeye çalışmakta ve yazdığı şiirlerin renkliliğini, derinliğini ve orijinallliğini hissedememektedirler. Oysa Vladimir Yanev'in de belirttiği gibi toplumun, Usin Kerim gibi şairlere,

³⁷ Bu şiirin Bulgarcadan Türkçeye çevirisini Bulgaristan Yazarlar Birliği üyesi olan şair Ahmet Emin Atasoy yapmıştır.

onların ölümünden sonra da ihtiyacı vardır ve sıradan insanların da onun şiirleriyle bütünleşmeleri gerekmektedir.³⁸

Aşağıdaki satırlarda, bazı Bulgar yazarların ve edebiyat uzmanlarının Usin Kerim ile ilgili anılarına ve kişisel görüşlerine yer verilmiştir:

- Ünlü Bulgar şair Elisaveta Bagryana Kerim'in şiirlerine hayranlığını gizleyememiş ve şunları içtenlikle söylemiştir: *"Bu Yavorov'un ta kendisidir! Benim için bu yeni bir Yavorov'tur"*³⁹. Şairler diriltilebilirse, Kerim'in yeni bir Yavorov olduğu anlaşılırdı: aynı tonlama, aynı ateş, aynı duygu ve melodi."⁴⁰
- Kerim'in kendine özgü olan yazarlık yeteneğini Snejana Peyçeva şöyle özetlemektedir: *"Kerim gerçekten hayatın sıradan şeylerine sevgi aşılama yeteneğine sahip bir yazardı."*⁴¹
- Usin Kerim'in 80. yaş günü kutlamaları çerçevesinde edebiyat uzmanı Vladimir Yanev şunları yazmıştır:
*"Usin Kerim'in şiiri benim için Bulgar edebiyatında derin izler ve yansımalar bırakmıştır. Yazmış olduğu duygu dolu eserler, bugün de hala heyecan verici ve düşündürücüdür. Bunun ana nedeni, yazarın unutulmaz insani karakterler yaratması, lirik ve estetik olayları ustalıkla aktarması ve katkısız, abartısız dramatik yaşantıları içtenlikle yansıtmasıdır. Kuşkusuz bu Çingene, bugün en değerli Bulgar şairlerinden biridir!"*⁴²
- Ünlü Bulgar edebiyat uzmanı ve yazar Svetozar Kazandjiev Kerim'i şöyle tanıtmaktadır:
*"Yetenekli, ama ateşli ve isyankâr Çingene kanı, onunla her görüşmeden sonra şiirseverlerin kendisi hakkında efsaneler anlatmalarına neden oluyordu. Ama o bunlardan hiç etkilenmezdi. İnsanların ağızına değil kalplerine girmeye çalışırdı. Zengin ve çelişkili iç dünyası, kendine özgü karakter özellikleri ve hiç susmayan özgürlük özlemi, sadece şiirini değil, aynı zamanda davranışlarını ve hayat tarzını da etkilemekteydi."*⁴³

³⁸ Bakınız: <https://literaturesviat.com/?p=2092> (02.05.2021)

³⁹ Yavorov'un yaşamı ve eserleriyle ilgili bakınız: Atasoy, Emin Atasoy, İsmail Orkun Atasoy, *"Aşk ve Ölüme Susamış Bir Şair: Peyo Yavorov"*, A. Kadir Çüçen – Editör, Yaşam ve Ölüm Felsefesi, Sentez Yayıncılık, Bursa 2017, s. 489–518.

⁴⁰ Vladimir Yanev'in çok sevdiği Usin Kerim'in 80 yaş günü kutlamaları ile ilgili kaleme aldığı yazısından alınmıştır.

⁴¹ <https://literaturesviat.com/?p=2092> (02.05.2021).

⁴² <https://literaturesviat.com/?p=2092> (02.05.2021).

⁴³ <https://literaturesviat.com/?p=164900> (15.04.2021).

- Ünlü Bulgar edebiyat uzmanı ve yazar Pantaley Zarev ise Kerim'in şiir dünyasına övgü dolu sözler sarf etmektedir:
“Pek çok şiir koleksiyonundan gelen yapmacık yazılar ve cansız-kuru şiirler yerine, onun eserlerinde doğayla temastan yaşadığımız tatlı heyecanı hissediyoruz; sıradan insanların coşkulu hayatlarını, üzüntülerini ve acılarını anımsatan taze ve çarpıcı bir yazı tarzı görüyoruz. Zorlamalı ve yapmacık çabalardan sonra şiirselliğe ulaşan bazı yazarların aksine, Usin Kerim bir taşkın ırmak kadar doğal ve güçlüdür, çünkü şiir onun kalbinin ve ruhunun derinliklerinden tertemiz ve kendiliğinden doğmaktadır. İşte bu yüzden onun eserlerinden, tonlama, canlılık ve renklilik olarak, bize halk şarkılarını hatırlatan canlı bir akarsu fişkırmaktadır ”.⁴⁴
- Edebiyat eleştirmeni Stoyo Vartolomeev Usin Kerim'in doğa bağımlılığını ve çevre sevgisini şöyle dile getirmektedir:
“Dağların gizemini, sırlarını ve cazibesini adeta derinden hissediyordu, onlarla yaşayan canlılar gibi iletişim kuruyordu ve konuşuyordu.”⁴⁵
- Usin Kerim'in yakın arkadaşı olan Nikola İndjov, ünlü yazarla yaşadığı dostluğu şöyle yansıtmıştır:
“O gerçekten yetenekliydi ve şairlik yeteneği sadece egzotik etnik kimliğiyle açıklanamazdı. Usin Kerim'in iç dünyası çok zengin ve çok renkliydi. Onunla bir yıl boyunca gazetemizin yazı işleri ofisinde beraber çalıştık ve çok sıcak arkadaşlık anılarımız oldu. Kenan Mahallesi meyhanelerinde, Haskovo yöresindeki köy düğünlerinde ve parti toplantılarında neredeyse hep beraberdik. Bir yıllık iş arkadaşlığımız boyunca çok sayıda mutlu ve mutsuz günleri birlikte yaşadık.”⁴⁶
- Usin Kerim'i çok yakından tanıyan yazar Svetozar Kazandjiev şairin iç dünyasını gayet güzel yansıtmıştır:
“Kerim ile yaptığım görüşmelerden onun hüznü ve kederli bir adam olduğunu anladım. Monotonluk ormanında büyüyen yalnız bir meşe ağacı gibiydi. İnişlerle - çıkışlarla dolu hayatında sayısız zafer kazanan ve aynı zamanda çocukluk travmalarını atlatamayan yalnız bir yazar. Asla kuğuya dönüşmeyecek bir çirkin ördek yavrusu. Hem kaderden hem de hayattan yenik düşmüş biri. Mağlup olmuşçasına yaşayan kimsesiz bir yalnız. Nedenini merak ettim, çünkü bir türlü anlayamıyordum! Usin Kerim daha ölmeden önce ünlü bir şair olarak

⁴⁴ <https://literaturesviat.com/?p=164900> (15.04.2021).

⁴⁵ <https://literaturesviat.com/?p=152346> (08.04.2021).

⁴⁶ <https://literaturesviat.com/?p=11078> (10.04.2021).

*tanınırdı, yazılarını ve şiirlerini en büyük gazete ve dergilerde yayınlardı, kaliteli kitapları vardı, evi, ailesi ve çocukları vardı... Ama acı çekiyordu ve mutsuzdu. Tavukların arasında yürümeye zorlanan bir şahin gibi görünüyordu. Onun edebi eserlerine ve şiirlerine daldığımda, olayların büyük bir bölümünü veya neredeyse tamamını çözdüm. O değerli eserlerin içinde, ruhunu gördüm. Elimin avucundaymış gibi onun iç dünyasını hissettim. Boyun eğmez ve sevgi dolu, gururlu ve sert ruhunu gördüm. Teteven Balkanlar'ından Rodopların Çepelare kentine uçup gelen ve sonsuza kadar Rodop Dağlarının göklerinde dolaşacak olan o gizemli ruhu.*⁴⁷

Sonuç ve Değerlendirme

Sosyalist sisteme minnet, vatanseverlik ve hümanizm, etnik köklerine ve yaşadığı yöreye bağlılık, vatan, insan ve doğa hayranlığı, baba ve anne sevgisi vb. motifler Usin Kerim'in şiirini ve onun kısa hayatını en iyi özetleyen kavramlardır. Hem sıra dışı hem de romantik bir şair olan Kerim, bu dünyada kendine yer etmeye çalışan hayat dolu bir Çingenedir. Roman kimliğinin tüm özelliklerini barındıran ve bunu söylemekten de çekinmeyen Kerim, kendisiyle barışık olup gıpta edilecek kadar açık sözlüdür. Realist şiirlerinde Çingenelerin örf, âdet, folklor ve geleneklerini, ustalıkla yansıttığı gibi, bu ezilmiş insanların sosyal, iktisadi ve kültürel sorunlarını da gündeme taşımaktan geri kalmamıştır. Çingene kimliği ile bazen gurur duymuş bazen ise azınlık kimliği nedeniyle ezilmiş ve dışlanmış. Ama ünlü şairi belki de en çok üzen şey, etnik kimliğinin bir aşağılık simgesi olarak yetenekli şair kimliğinin önünde tutulmasıdır.

Kerim, inişli çıkışlı hayat serüveniyle tanınan, en zor günlerde bile iyimserliğini kaybetmeyen, eğlenmeyi ve şakalaşmayı, gezmeyi ve yeni yerler keşfetmeyi, paylaşmayı ve yardımlaşmayı seven hüznü dolu bohem bir Çingene olarak tanımlanabilir. Doğa gezilerine ve meyhane köşelerine aynı derecede bağlılığı onun hayatındaki en büyük ve en şaşırtıcı zıtlıklarıdır. Hepsinden önemlisi Kerim'in, içinde yaşadığı sosyal tabloyu detaylı ve tarafsız irdileyebilme yeteneğine sahip olmasıdır. Kişi özgürlüklerini kısıtlayan, katı gelenek-göreneklere isyan edecek kadar insan haklarına düşkün bir hümanisttir. Sıradan insanların yaşam serüvenlerini ustalıkla tasvir edebilen yürekli bir ressamdır. Onun şiirinde imrenilecek zengin bir folklor, nabız atan renkli bir günlük yaşam, unutulmaz halk kahramanları ve etkileyici yoğun duygular vardır. Söz gelimi çiçekler ve dereler, vadiler ve dağlar, özlem, aşk ve tutku, ay ve güneş, yaşam ve ölüm vardır. Bu özellikleriyle sanki biraz da başka bir Çingene şairi, İspanya'nın

⁴⁷ <https://literaturesviat.com/?p=164900> (15.04.2021).

unutulmaz Federico Lorca (1898 – 1936)'yı anımsatmaktadır. İçten bir sohbet tadında yazılmış şiirlerinde o kâh Ata'ya aşkını fısıldar kâh gökyüzündeki yalnız Ay'la dertleşir. Bazen memleketi Teteven'i resmeder, konuşan bir çift eşsiz gözün peşinden koşar ya da Ramadan ile Aysuna arasındaki akıllara durgunluk veren aşkı anlatır.

Yazarın halkla iç içe olması, mütevazı bir yaşam sürmesi, insanlarla kolay ilişki kurabilmesi, sürekli hareket halinde olup farklı yerleri gezmesi ve görmesi yaşadığı çevreyi ve toplumu iyi gözlemleyebilmesine, çoğunun göremediği güzellikleri ve ayrıntıları görmesine ve o büyüleyici şiirlerine aktarmasına neden olmuştur. Romantik ve serüvenci bir ruha sahip olmasına rağmen realist, halkçı ve mert bir şairdir. Yine de eğlenceye, kadınlara ve gezip tozmalara olan düşkünlüğünden ötürü yaşamı boyunca birçok sorunlarla karşılaşmaktan kendini kurtaramamıştır. Nitekim bir defasında Bulgar Yazarlar Birliği'nden kovulması da bu alkol bağımlılığı ve kontrolsüz hayat biçimi yüzünden olmuştur. Özgür ve gezgin Çingene ruhunu tüm damarlarında fazlasıyla taşıyan Kerim, genlerinden uzaklaşmadığı gibi, tam tersine, çoğu zaman onların tutsağı olmuştur.

Kerim'in yarattığı karakterlerde ve şiirlerde, bir yandan kişisel dramlar ve toplumsal sarsıntılar diğer yandan da unutulmayan dostluklar ve derin aşklar ele alınmaktadır. Bir yandan göç, kaçış, hüznün ve trajedi, diğer yandan özlem, kavuşma, empati ve sevgi... Bir toplum mühendisi duyarlılığı ve usta bir psikolog titizliğiyle şiirlerini kaleme alan Kerim; köylülerin, işçilerin, azınlıkların ve sıradan insanların yaşam hikâyelerini büyük bir ustalıkla okuyucularına yansıtabilmektedir. Bu nedenle de ayrılık ve kavuşma, sadakat ve ihanet, yaşam ve ölüm, sevgi ve nefret her insanın yüreğinde olduğu gibi her Kerim eserinde de mevcuttur. Hayattayken yeteneği ve başarıları yüksek sesle dillendirilmeyen Kerim'in yazarlık değeri ancak ölümünden sonra anlaşılmış ve ancak XXI. yüzyılda kıymetli bir Bulgaristan şairi olarak anılmaya başlanmıştır.

Smolyan şehir hastanesinde bir ayağı kesilen Kerim, hayatının son 3-4 yılını içkiye daha çok sarılarak, dünyaya küskün ve adeta içine kapanık olarak geçirmiştir. Bu karamsar günlerde Georgi Grivnev'e söylediği sözler derin anlam taşımaktadır: *“Bir şair için acınacak duruma düşmesinden daha onur kırıcı bir durum yoktur.”*⁴⁸ Şöhret basamaklarının hızlı tırmanışı ona ne sağlıklı ne de mutlu bir hayat sağlamıştı. Kısa yaşamının son yıllarında, yazar *“hem kaderden hem de hayattan yenik düşmüştü”*.

Georgi Grivnev'le yaptığı söyleşide Kerim kendisine atıfta bulunarak adeta bir Çingene falcısı gibi kehanetlerde bulunmuştur: *“Ölüme yaklaştığını*

⁴⁸ <https://literaturesviat.com/?p=164900> (15.04.2021).

*hisseden kartal, yapayalnız göklerde inanılmaz yüksekliklere yükselir ve daha sonra kanatlarını gövdesine yapıştırdıktan sonra, adeta ok gibi hızla alçalmaya başlar ve onurlu bir şekilde mermi gibi yere çakılarak hayatına son verir”*⁴⁹ Acınacak duruma düşen yalnız ve mutsuz şair, yaşlı bir kartal gibi kendi sonunu hazırlayarak ölüme koşmuş ve bir kartal gibi yere çakılıp hayata veda etmiştir. Ne var ki son günlerini sakat halde geçirirken, hiç istemediği durum başına gelmiş ve o başkalarına muhtaç olarak acınacak duruma düşmüştü. Büyük şair kendi sonunu yıllar öncesinde görmüş ve güzel bir betimlemeyle ölümsüz bir kartala dönüşmüştür. Yapayalnız, hüznü ve kederli bir metafor...

Yaşama gözlerini kapatıncaya kadar Usin Kerim ne göçebe geçmişini unutabildi ne ailesine ve etnik kökenine sırt çevirebildi ne de beklediği gibi birinci sınıf sosyalist vatandaş olabildi. Çevresindekiler onu başarılarından veya şiir yeteneğinden dolayı alkışlamıyorlardı, Çingene olmasına rağmen bunları yapabilme cesaretini alkışlıyorlardı daha çok. Svetozar Kazandjiev bunu şöyle aktarmaktadır:

*“Usin Kerim, özel hayatını sorgulayan ve bu konuda meraklı sorular soran, kişisel yaşantısına giren davetsiz misafirleri sevmezdi. Yazar, bu tür insanlar için şöyle derdi: “İnsanlara karşı ne utançları ne de yürekleri vardır. Bende görmek istedikleri, bir şairin ruhu değildir, onlar benim Çingene ruhumu görmek istiyorlar...” Bu nedenle onun kendine göre bir hayat anlayışı ve yaşam felsefesi vardı.”*⁵⁰

346

Hayatı boyunca Usin Kerim çevresindeki insanlar tarafından farklı algılanmış ve farklı değerlendirilmiştir çünkü kendisi de hem sıra dışı bir karaktere hem de çok ilginç bir kişiliğe sahipti. Ama onun yakın çevresindeki “utanmazlar” için siyah perçemli yazarın farklı bir etnik kökenden gelmesi, alkol bağımlısı görünümü ve bohem-romantik yapısı sanki daha da önemliydi. Usin'i en çok üzen de bu medyatik yaklaşımlar ve ucuz dedikodulardı. Ama o daima farklı olmayı ve farklı görünmeyi başarırdı. Olumlu ve olumsuz haberlerle daima vitrinde kalmayı başarırdı.

Bulgar meslektaşları onu “yetenekli ama isyankâr ateşli Çingene, “Tavukların arasında yürümeye zorlanan bir şahin”, “mağlup olmuşçasına yaşayan kimsesiz bir yalnız” olarak görmüşlerdir. Çevresindeki yakın dostlarından bazıları onu “taşkın ırmak kadar doğal ve güçlü bir şaire”, “asla kuğuya dönüşmeyecek bir çirkin ördek yavrusuna”, “monotonluk ormanında büyüyen yalnız bir meşe ağacına” benzetmişlerdir. Usin'in kişiliği, özel yaşamı ve yazarlığı ile ilgili yüzlerce algı, benzetme, metafor ve

⁴⁹ <https://literaturesviat.com/?p=164900> (15.04.2021).

⁵⁰ <https://literaturesviat.com/?p=164900> (15.04.2021).

farklı bakış açısı vardır. Bu nedenle de kuşkusuz Bulgaristan edebiyatının en çok tartışılan farklı portrelerinden biridir.

Yaklaşımlar, tanımlamalar, betimlemeler ve algılamalar farklı olsa da o her zaman özgür ruhlu realist bir şair olarak hatırlanacak. Bulgaristan edebiyatında derin izler bırakmış ve benzersiz eserler yaratmış, kırmızı şarapların ve çekici kadınların dostu olan Usin olarak hatırlanacak. “*Hayatın sıradan şeylerine sevgi aşılama yeteneğine sahip*” yeni bir Yavorov olarak kalacak belleklerde.⁵¹ Daha da önemlisi, ülke yöneticileri ona ihanet etse de o vatanına ihanet etmeyen bir vatansever olarak bilinecektir genç kuşaklarca. Göçebe Roman topluluklarının zorlu yaşamını ve ilginç geleneklerini okuyucularına ustalıkla yansıtan yalnız bir bohem olarak kalacaktır edebiyat sahnesinde. Dışlanan azınlıkların umut ışığı ve “görünmeyen” Çingeneleri “görünür” kılan aydın bir gönül dostu olarak sevinecektir her zaman. Her dönem ve her yerde, Rodop Ormanları’nın, Trakya Ovaları’nın, Balkan Dağları’nın ve Vit Vadisi’nin lirik ressamı olarak hatırlanacak. Çılgılık gibi yankılanan esmer azınlıkların sesi olarak hatırlanacak. Yazarlığın zirvelerine tırmandıktan sonra mutsuz bir kartal gibi alçalan ve yere çakılarak yaşamına son veren çığgın bir şair olarak hatırlanacak.

Kaynakça

- ATASOY Ahmet Emin, *Antologiya na Bılgarskata Poeziya ot 60-te Godini na XIX. Vek do Dnes*, Universitetsko İzdatelstvo Sveti Kliment Ohridski, Sofya, 2014.
- ATASOY Emin ve Atasoy İsmail Orkun, *Aşk ve Ölüme Susamış Bir Şair: Peyo Yavorov*, Editör: Çüçen A. Kadir, Yaşam ve Ölüm Felsefesi, Bursa, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2017, s. 489 – 518.
- ATASOY Emin, *Asimilasyon Çemberindeki Bulgaristan Müslümanları*, BETA Yayıncılık, Bursa, 2018.
- ATASOY Emin, “Dinler Coğrafyası Işığında Bulgaristan’daki Dinsel Topluluklar”, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt: VII, Sayı: 2 (2008), ss. 57–76.
- ATASOY Emin ve ERTÜRK Mustafa, “Etnocoğrafya Perspektifinden Bulgaristan Romanları”, Doğu Coğrafya Dergisi, Yıl 15, Sayı 24 (2009), ss. 87 – 115.
- ATASOY Emin, “Siyasi Coğrafya Işığında Bulgaristan Türklerinin 1989 Yılındaki Zorunlu Göçü”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi, İstanbul, Sayı 21 (2010), ss. 1-17.
- ATASOY Emin ve ALKAR Elif, “Bulgaristan Müslümanlarını Derinden Etkileyen Yeniden Doğuş Sürecinin Geçiş Döneminde Sorgulanması ve Yargılanması”, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2 (2018), ss. 54 – 65.
- BAN, *Reçnik na Bılgarskata Literatura. 3 Tom*, Sofya: İzdatelstvo na Bılgarska Akademiya na Naukite (Bulgarca: БАН. 1982. Речн’к на Българската Литература. Том 3. София: Издателство на Българската Академия на Науките).

⁵¹ Yavorov’un yaşamı ve eserleriyle ilgili bakınız: Atasoy ve Atasoy, a.g.e., s. 489 – 518.

VESTNİK LİTERATUREN FRONT, Broy: 8, Godina: 1956, Sofya.

GENÇEV, K. "Poett – Tsiganin Usin Kerim", Oteçestven Glas, Plovdiv, No 3550, 10 Mart 1956 (Bulgarca: ГЕНЧЕВ, К. Поетът - циганин Усин Керим. Отечествен глас (Пловдив), № 3550, 10 март 1956).

KERİM Usin, *Pesni ot Katuna*, Sofya: Bılgarski Pisatel (Bulgarca: Керим, Усин. 1955. Песни от катуна. София: Български писател).

KERİM Usin, *Oçite Govoryat: Stihove*, Sofya: Bılgarski Pisatel (Bulgarca: Керим, Усин. 1959. Очите говорят: Стихове. София: Български писател).

KERİM Usin, *Pod Siniya Şatur: Stihove*, Varna: Dırjavno İzdatelstvo (Bulgarca: Керим, Усин. 1968. Под синия шатър: Стихове. Варна: Държавно издателство).

KERİM Usin, *Zayu Bayu i Oraça*, Sofya: Bılgarski Hudojnik (Bulgarca: Керим, Усин. 1969. Заю Баю и орача. София: Български художник).

KERİM Usin, *S Baştiniya Glas*, Sofya: Bılgarski Hudojnik (Bulgarca: Керим, Усин. 1978. С бащиния глас. София: Български художник).

KERİM Usin, *Halişte: Stihotvoreniya*, Plovdiv: Hristo G. Danov (Bulgarca: Керим, Усин. 1987. Халище: Стихотворения. Пловдив: Христо Г. Данов).

KERİM Usin, *Kon Jaduвам: İzbrani Stihotvoreniya i Nepublikuvani Tvorbi*, Şumen: Slavço Nikolov i sie. (Bulgarca: Керим, Усин. 1998. Кон жадувам. Избрани стихотворения и непубликувани творби. Шумен: Славчо Николов и сие).

KERİM Usin, *Lirika*, Sofya: Narodna Kultura (Bulgarca: Керим, Усин. 2003. Лирика. София: Народна култура).

Elektronik Kaynaklar:

<https://literaturesviat.com/?p=2092> (02.05.2021).

<https://literaturesviat.com/?p=152346> (08.04.2021).

<https://literaturesviat.com/?p=164900> (15.04.2021).

<https://literaturesviat.com/?p=11078> (10.04.2021).

https://etnosi.wordpress.com/roma-people/usin_kerim/ (08.04.2021).

<http://old.duma.bg/2008/0808/160808/kultura/cul-1.html> (01.05.2021).

<http://smolyanpress.net/?p=89081> (08.04.2021).

<http://bg.guide-bulgaria.com/nw/lovech/teteven/teteven?t=locations> (05.05.2021).

<https://pochivka.bg/teteven-zabelezhitelnosti-g67> (22.05.2021).

<https://bogglobe.net/> (18.04.2021).

<https://knizhen-pazar.net/books/authors/> (22.05.2021).

<https://www.nasamnatam.com/grad/Teteven.html> (01.05.2021).

<https://www.bulgarianproperties.bg/bulgaria/teteven.html> (18.04.2021).

<https://www.teteven.bg/> (02.05.2021).

<https://literaturesviat.com/?p=2092> (02.05.2021).